

למסקנא נראה בבירור שכל הדברים שאסרו חכמים בחדרי חדרים משום מראית-העין, אינם אסורים לאדם שקבל על עצמו תוספת שבת מפלג המנחה, ששום אדם עדיין לא קבל אז שבת ואין שום מקום לחשד כל שהוא, וזה פשוט וברור.

כט

האם רשאי חייל דתי להתחלף במילוי תפקידו עם חייל לא-דתי בשבת

הנני לאשר קבלת מכתבך מיום י"ב אדר ב' שקבלתיו זה עתה, וממהר להשיבך:
וזו לשון שאלתך:

שאלה:

אני חייל מילואים דתי שומר תורה ומצוות, המשרת כנהג אי-שם בארץ. אני נהג בצבא, ומקבל הוראות להסיע חיילים לסיורי שמירה.

(א) האם צריך אני לציית להוראות מפקדי הטוען כי בזמננו זה אנו במצב מלחמה עם הארצות השכנות?

(ב) האם אוכל להתחלף בתפקידי זה עם נהג אחר לשבת? האם אין בזה מכשלה שאגרום ליהודי אחר (שאמנם ממילא הוא מחלל שבת) לחלל שבת במקומי?

תשובה:

המציאות היא שקיים מצב מלחמה בינינו לבין הארצות השכנות. השקט היחסי בגבולות נובע כרגע מהפסקת האש שהוטלה עלינו

ע"י מועצת-הבטחון, וחתימת הסכמי הביניים, אך מצב המלחמה שריר וקיים.

למעשה יש קטעי גבול שקטים פחות או יותר, בעיקר אלה הגובלים עם צבא ערבי סדיר וממושמע, אך יש קטעי גבול דרכם עלולים להסתנן מחבלים ולסכן חיי אדם באופן חמור. ולכן, כיון שלא כתבת לי היכן אתה משרת, אפרט לך שבגבול הצפוני דרכו נוהגים חבלנים להסתנן, אין ספק שסיורי שמירה הם הכרחיים לבטחון, ויש בכך משום פיקוח-נפש שדוחה שבת. אבל ביתר קטעי הגבול השקטים פחות או יותר, ודרכם אין מסתננים מחבלים מעולם, שם דרושה אבחנה אם אמנם יש צורך בסיורים אלה, והרבה תלוי בידיעות שיש בידי המפקדה ובהוראות מגבוה.

לכן, אם אתה מרגיש שההוראה לצאת בשבת לסיורי שמירה היא מוצדקת, אין ספק שמותר לך לנסוע ולהסיע את החיילים למילוי תפקידם הבטחוני, אבל אם אתה מסופק, ובמלים ברורות יותר, אין אתה נותן אימון במפקד, וחושש הנך שמא אין צורך בסיור זה, הרי שתוכל לפנות לרב צבאי לשם בירור, כי הלכה פסוקה לכל מקרה ומקרה לא יכולה להנתן מראש.

לשאלתך השניה אקדים לך, כי עקרונית כל פעולה המותרת להעשות בשבת, רצוי שתיעשה ע"י אותו אדם שעליו היא מוטלת, ולא להתחמק ממנה, "ייריון שהותרה, הרי שהיא מצוה, ואין מצוה גדולה מפיקוח נפש.

וכבר אמרו רבותינו, שכשמחללים שבת לצורך פקוח-נפש אין עושים זאת ע"י נכרים ולא ע"י נשים וקטנים, אלא ע"י גדולי ישראל וחכמיהם, וכתב הרמב"ם הטעם שאין מוסרים דברים אלה לידי נשים שלא תהא שבת קלה בעיניהם, ולגבי נכרים וקטנים, אמרו הטעם, כדי שלא יטעו הרואים לחשוב שבקושי התירו פקוח-נפש בשבת, ואין מתירין לכתחלה ע"י גדולים

המחוייבים במצוות, ועלולים במקרים אחרים להמנע ממלאכה בשבת הקשורה בפקוח נפש (עיין כל זה ברמב"ם פרק ב' מהלכות שבת הלכה ג' ובנושאי כליו).

גם כאן, אם חיילים דתיים יימנעו מביצוע פעולות בשבת המותרות משום פיקוח-נפש, ויטילום על לא-דתיים עלול להוצר רושם מוטעה שלא הותרה מלאכת פיקוח-נפש בשבת. ואף כי הדמיון אינו דומה בדומה ממש, אעפ"כ דמות ראוי יש כאן, שכל הממונה על תפקיד מסויים, והוטל עליו לעשותו בשבת, והוא מותר מסבות בטחוניות, יעשנו זה שהוטל עליו דוקא.

אלא שאומר את האמת, שאילו הייתי בטוח מעל לכל צל של ספק, שכל פקודה הניתנת ע"י מפקדי צה"ל לביצוע משימות בטחוניות בשבת, הן בגדר פקוח-נפש, או אפילו ספק פיקוח-נפש, הייתי מורה לך בבטחון לנהוג ככל האמור לעיל, אך כיון שברור לי שרוב מפקדי צה"ל כשלעצמם אינם שומרי מצוות, ולכן אינם מעריכים אולי נכונה את הצורך באותו סיור-שמירה, ולגבם ביצוע אותה משימה גם כשיגרה יום-יומית היא מוצדקת, וקשה מאוד לחייל פשוט להכריע בכגון אלה.

וידועה מחלוקת הפוסקים אם יש לתת אימון ברופא לא-דתי הקובע שתולה זה אסור לו להתענות ביום-הכפורים, שכיון שהוא עצמו אינו מתענה דעת רבים מגדולי הפוסקים היא שאין לסמוך עליו, ואף כי לחומרת פיקוח-נפש, יש לבדוק מהימנותו של רופא זה לפי מה שהוא אדם, ואם הוא בעל מצפון ישר, יתכן שאף שהוא לא צם, לא ירצה להכשיל אחרים שיוהכ"פ בשבילם הוא חמור וקדוש (ועיין מש' ב, מקור חיים" חלק ג' פרק קע"ג סעיף ג' ובהערה שם מס' 28 ואכמ"ל יותר), הרי שבגדון דידן לא חל שיקול זה כלל כמובן מאליו, ולכן הפתרון הוא כפי שהצעת.

וכשם שגם בימי חול קורה וחייל מחליף את חבירו בתפקיד,

מותר לדעתי להתחלף גם בשבת עם חייל לא-דתי, שבלאו-הכי הוא מחלל שבת, כדי שלא תכנס אף לספק ספיקא של חילול שבת ללא צורך פיקוח-נפש, ואין אתה מכשיל בזה את חברך, שהלא אין כאן חילול שבת ודאי, כי בכל זאת יתכן שהפקודה מוצדקת, אלא שאתה משתמט ממנה בדרך זאת משום ספק כאמור.

לסכום: אם אתה משוכנע בודאות שיש צורך באותו סיור לשם פקוח-נפש, תסע בעצמך, והיא מצוה ממש, אך אם מסופק הנך בצדקת הפקודה, ותוכל להתחלף עם חייל לא-דתי מותר לך הדבר ואין לך לחשוש משום מכשלה. ונסיים בתפלה לה' שישכין שלום אמת בגבולותינו ושב יעקב ושקט ושאנן ואין מתריד.

ל

ריקוד מצוה בשבת

הנני לאשר קבלת מכתבו מיום ה' אלול דנא, בדין ריקוד בשבת ומתכבד להשיב:

שאלה:

כידוע הספרדים מחמירים שלא לרקוד בשבת גם רקוד בשמחת מצוה, מהאמור בשו"ע סימן של"ט סעיף ג', ולא כמו אחינו האשכנזים ההולכים לפי הרמ"א שהתיר לרקוד. שאלתי האם במקרה ויש צבור של אשכנזים וספרדים יחד, והאשכנזים רוקדים, האם מותר לספרדים להצטרף. הכונה היא בדרך כלל בישיבות התיכונים ובסתם ישיבות וכו'. וכן באם יש איסור, האם צריך להוכיח אותם הרוקדים או לאו, משום מוטב יהיו שוגגים ולא מזידין.